

Warszawa 22-03-2021

Dotyczy:
Poselskiego projektu ustawy o edukacji o zdrowiu i seksualności

Niniejszym przedstawiam następujące wnioski z analizy poselskiego projektu ustawy o edukacji o zdrowiu i seksualności:

Nie ulega wątpliwości, że istnieje potrzeba budowania etycznych i opartych na szacunku relacji oraz umiejętności seksualnych już od wczesnego etapu życia dziecka. Umiejętności te są podstawą zrozumienia i rozwoju seksualnego człowieka przez całe życie.

Zgadzamy także się z Wnioskodawcami, że obecnie podstawa programowa Wychowania do życia w rodzinie w żaden sposób nie spełnia kryteriów nowoczesnej i zgodnej z obecną wiedzą naukową edukacji dot. seksualności i wspieramy pomysł przedstawienia nowej podstawy. Warto jednak, aby była ona przygotowana szczegółowo i precyzyjnie, w oparciu o aktualną wiedzę naukową i potrzeby rozwojowe dziecka (w zależności od wieku) i w zespole składającym się z odpowiednio przygotowanych do tego osób.

Do przedstawionego projektu zgłaszamy następujące uwagi:

Jeśli chodzi o podstawę programową kształcenia ogólnego dla I etapu edukacyjnego, o której mowa w art. 47 ust 1 pkt 1 lit b ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U z 2020 r. poz. 910, 1378, z 2021 r. poz. 4), zwanej dalej „prawem oświatowym”:

Wnioskodawcy postulują, aby do treści kształcenia na I etapie edukacyjnym wprowadzić treści dotyczące:

- „podstawowej wiedzy o budowie anatomicznej człowieka,
- prozdrowotnego stylu życia,
- ochrony przed przemocą i wykorzystywaniem seksualnym”.

Komentarz:

Wiedza dotycząca prozdrowotnego stylu życia jest zawarta w licznych zapisach w obowiązującej Podstawie programowej kształcenia ogólnego... (m.in. w obszarze rozwoju fizycznego, edukacji przyrodniczej, etyki), i jest to najbardziej właściwy sposób ujęcia tej problematyki, ponieważ na etapie edukacji wczesnoszkolnej nie ma odrębnych przedmiotów nauczania, a wiedza przedstawiana jest w sposób zintegrowany, holistyczny.

Wnioskodawcy nie wyjaśniają o jaką „podstawową” wiedzę o budowie anatomicznej człowieka mają na myśli, co sprawia, że dana wiedza jest „podstawowa”, a inna już nie, a także według jakich kryteriów takie „podstawowe” zagadnienia mają zostać wyodrębnione z całości wiedzy z zakresu anatomii człowieka?

Z projektu proponowanej ustawy nie wynika, dlaczego Wnioskodawcy postulują wprowadzenie osobno „ochrony przed przemocą” i osobno przed „wykorzystywaniem seksualnym”; czy zdaniem Wnioskodawców wykorzystywanie seksualne nie jest formą przemocy? Czy ochrona przed innymi formami przemocy nie jest dla projektodawców podobnie znacząca?

Wnioskodawcy w Uzasadnieniu odwołują się m.in. do Standardów Edukacji Seksualnej w Europie opracowanych przez Biuro Regionalne WHO, ale oprócz przywołania samego aktu, nie uwzględniają wielu innych obszarów wskazanych tam treści (jak np. fizjologia dojrzewania, podstawy antykoncepcji, seksualność w mediach), ponadto nie stosują obowiązującej w Standardach terminologii (np. nie posługują się pojęciem „przemocy seksualnej”),

Zakres treści jakie Wnioskodawcy proponują wprowadzić do *Podstawy programowej kształcenia ogólnego*... został potraktowany ogólnikowo, dość wybiórczo i w związku z tym nie spełnia i uwzględnia potrzeb rozwojowych dziecka w tym wieku (wiedza dot. ciała, dojrzewania powinna być przekazywana dziecku wyprzedzająco w stosunku do zmian, które mają nastąpić), a nie po nich, jak zakłada się w projekcie ustawy.

Wnioskodawcy nie odróżniają wiedzy i umiejętności akademickich i profilaktyczno-prozdrowotnych (budowa ciała człowieka, prozdrowotny styl życia) od nadużyć wobec dzieci (przemocy we wszystkich jej przejawach)? Taki sposób wspólnego ujęcia zagadnień wyklucza możliwość ich zrealizowania przez nauczycieli, bez względu na to w jakie inne rodzaje aktów prawnych zostałyby wprowadzone. Zjawisko przemocy – w tym przemocy seksualnej jest bowiem zagadnieniem z obszaru zachowań patologicznych, czynów pedofilnych i kazirodczych: bez kontaktu fizycznego, z kontaktem seksualnym polegającym na pobudzaniu intymnych części ciała, kontaktów oralno-genitalnych, stosunków udowych, penetracji seksualnej (oralno-genitalnej), komercyjnego wykorzystywania dzieci (dziecięcej pornografii i prostytucji), seksualnego wykorzystywania dzieci powiązanego z innymi formami przemocy (np. dewiacyjnymi formami przemocy seksualnej), do przekazywania których konieczna jest wiedza specjalistyczna (psychologiczna, seksuologiczna). Czy Wnioskodawca przewiduje znacząco rozbudować standardy kształcenia nauczycieli o blok specjalistycznej wiedzy klinicznej? Jeśli tak, o które zakresy wiedzy z psychologii i psychiatrii klinicznej dziecka oraz seksuologii zamierza uzupełnić obecnie obowiązujące na studiach przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela efekty uczenia się? W jaki sposób będą one poddawane ewaluacji?

Rozwój seksualny człowieka opisuje teoria relacji z obiektem wg Kernberga (1998), w której poza czynnikami biologicznymi istotna staje się relacja z obiektem (osobą znaczącą – z reguły matką, ojcem) we wczesnym dzieciństwie. Realizacja przez nauczyciela postulowanych założeń jakie miałyby zostać wprowadzone do podstawy programowej, mimo wyraźnych chęci Wnioskodawców, niestety nie jest w stanie zastąpić tego rodzaju relacji.

Postulowane przez Wnioskodawców „dostosowanie podejmowanych problemów z zakresu przemocy do wieku, etapu rozwoju psychoseksualnego i zdolności poznawczych uczniów” zakłada, że w poszczególnych grupach dzieci i młodzieży znajdują się tacy uczniowie (a jest to pewne, biorąc pod uwagę ok. 70-80% odsetek dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnością realizujących podstawę programową kształcenia ogólnego w szkołach ogólnodostępnych), których etap rozwoju psychoseksualnego i zdolności poznawczych nie jest odpowiedni do treści i sposobu w jaki zagadnienia te mogłyby być

przedstawione pozostałym uczniom w danej grupie? Jak zatem Wnioskodawcy planują pogodzenie obowiązku realizowania omawianych treści, w przypadku wpisania ich do podstawy programowej, z brakiem odpowiedniej dojrzałości psychoseksualnej lub poznawczej niektórych uczniów?

Reasumując, jeśli chodzi o dzieci w młodszym wieku szkolnym (I etap edukacyjny), aby prawidłowo kształtować wiedzę seksualną dziecka należy przede wszystkim:

- Postulować promowanie prawidłowych postaw rodzicielskich i atmosfery wychowawczej sprzyjającej prawidłowemu rozwojowi dziecka, nie z powodów ideologicznych, ale dlatego, że w rodzinie mają miejsce podstawy m.in. istotnego w omawianym kontekście procesu relacji z obiektem, który determinuje rozwój seksualny dziecka i żadna inna przestrzeń nie jest w stanie zastąpić rodziny w tej roli.
- Zaplanować i wdrożyć rozwiązania pozwalające na podwyższanie kompetencji wychowawczych rodziców i nauczycieli.
- Zaplanować i wdrożyć rozwiązania pozwalające na prowadzenie specjalistycznych spotkań z dziećmi poświęconych tematyce przemocy, w tym przemocy seksualnej, prowadzonych przez profesjonalistów psychologów, seksuologów, psychiatrów dziecięcych w obecności nauczycieli i za zgodą rodziców.

Jeśli chodzi o podstawę programową kształcenia ogólnego dla II etapu edukacyjnego, o której mowa w art. 47 ust. 1 okt 1 lit. b prawa oświatowego, obejmującą klasy IV-VIII, oraz o podstawy programowe, o których mowa w art. 47 ust. 1 pkt 1 lit. c-e prawa oświatowego:

Wnioskodawcy postulują, aby do treści kształcenia na II etapie edukacyjnym, obejmującym klasy IV-VIII oraz do podstaw programowych dla szkół średnich wprowadzić przedmiot pn. „edukacja o zdrowiu i seksualności”, którego treści mają objąć informacje na temat:

- budowy anatomicznej człowieka, profilaktyki zdrowotnej, zdrowego odżywiania oraz ochrony zdrowia
- seksualności człowieka, rozwoju psychoseksualnego, świadomego decydowania o rodzicielstwie, świadomego rodzicielstwa (macierzyństwa i ojcostwa), w tym postępowania z noworodkami i niemowlętami oraz wychowywania dzieci i ich potrzeb, równości płci, przeciwdziałania przemocy seksualnej, ochrony przed przemocą seksualną, sposobów zabezpieczania się przed chorobami przenoszonymi drogą płciową

Komentarz:

Proponowane treści, jakie proponuje się włączyć do podstawy programowej dla klas IV - VIII i w szkołach średnich w znaczącej części znajdują się w obszarach kształcenia, które obejmują odpowiednie podstawy:

- w zakresie **edukacji zdrowotnej**: dotyczy to zwłaszcza treści z zakresu edukacji zdrowotnej, która jest realizowana w ramach: wychowania fizycznego (troska o zdrowie w okresie całego życia, całożyciowa aktywność fizyczna,

przygotowanie do dokonywania wyborów prozdrowotnych, kształtowanie sprawności fizycznej ukierunkowanej na zdrowie, piramida żywienia, higiena osobista i czystość odzieży, zasady aktywnego wypoczynku, sposoby redukcji nadmiernego stresu, konsekwencje zdrowotne stosowania używek i substancji psychoaktywnych, używania sterydów w celu zwiększenia masy mięśni i in.), edukacji dla bezpieczeństwa (edukacja zdrowotna, ochrona zdrowia), przyrody (układ rozrodczy, zmiany zachodzące w organizmach podczas dojrzewania płciowego, sposobu rozmnażania i rozwoju, zasady dbałości o własne ciało i zdrowie, w tym zdrowe odżywianie łącznie ze skutkami niedoborów niektórych witamin, znajomością źródeł i znaczenia składników pokarmowych, uzasadnieniem stosowania diety zróżnicowanej i dostosowanej do potrzeb organizmu, obliczaniem indeksu masy ciała oraz konsekwencjami zdrowotnymi niewłaściwego odżywiania się),

- w zakresie **seksualności człowieka i kształtowania świadomości uczniów w zakresie rozwoju psychoseksualnego** obowiązujące podstawy programowe zawierają zwłaszcza w obszarze edukacji w zakresie biologii treści dotyczące m.in.: rozmnażania i rozwoju człowieka (budowa układów rozrodczych męskiego i żeńskiego, cykl miesięczkowy kobiety, proces zapłodnienia, rozwój przedurodzeniowy, pourodzeniowy i dojrzewania człowieka, cechy fizycznego, psychicznego i społecznego dojrzewania człowieka), w zakresie treści wychowania do życia w rodzinie m.in. przygotowanie się do zrozumienia i akceptacji przemian okresu dojrzewania, akceptacja własnej płciowości, rozumienie cielesności, seksualności, przyjęcie integralnej wizji ludzkiej seksualności, umiejętność obrony własnej intymności i nietykalności seksualnej, przygotowanie do założenia rodziny, odpowiedzialnego rodzicielstwa, znajomość zagrożeń okresu dojrzewania takich jak: uzależnienia chemiczne i behawioralne, presja seksualna, pornografia, cyberseks, prostytutka nieletnich, w zakresie seksualności człowieka uczeń: określa pojęcia związane z seksualnością: męskość, kobiecość, komplementarność, miłość, wartość, małżeństwo, rodzicielstwo, odpowiedzialność; wyjaśnia na czym polega i czego dotyczy integracja seksualna; rozumie znaczenie odpowiedzialności w przeżywaniu własnej płciowości oraz budowaniu trwałych i szczęśliwych więzi; określa główne funkcje płciowości, takie jak: wyrażanie miłości, budowanie więzi i rodzicielstwo, a także wzajemna pomoc i uzupełnianie, integralna i komplementarna współpraca płci; rozumie, na czym polega prawo człowieka do intymności i ochrona tego prawa; wyjaśnia, na czym polega odpowiedzialność mężczyzny i kobiety za sferę seksualną i prokreację; charakteryzuje związek istniejący pomiędzy aktywnością seksualną a miłością i odpowiedzialnością; omawia problemy związane z przedmiotowym traktowaniem człowieka w dziedzinie seksualnej; potrafi wymienić argumenty biomedyczne, psychologiczne, społeczne i moralną za inicjacją seksualną w małżeństwie; przedstawia przyczyny, skutki i profilaktykę przedwczesnej inicjacji seksualnej; zna choroby przenoszone drogą płciową; rozumie ich specyfikę, rozwój i objawy; wie, jakie są drogi przenoszenia zakażenia; zna zasady profilaktyki; potrafi wymienić różnice pomiędzy edukacją a wychowaniem seksualnym; potrafi scharakteryzować i ocenić różne odniesienia do seksualności: permissive, relatywne i normatywne; rozumie wartość trwałości małżeństwa dla dobra rodziny. Ponadto w zakresie wiedzy dotyczącej płodności uczeń m.in.: wie, że płodność jest wspólną sprawą kobiety i mężczyzny; potrafi przedstawić fizjologię płodności i wymienić hormony warunkujące płodność kobiet i

mężczyzn; zna metody rozpoznawania płodności, ich przydatność w planowaniu rodziny i diagnostyce zaburzeń; przedstawia problem niepłodności; określa jej rodzaje, przyczyny, skutki; wyjaśnia na czym polega profilaktyka i leczenie; definiuje pojęcie antykoncepcji i wymienia jej rodzaje, dokonuje oceny stosowania poszczególnych środków antykoncepcyjnych w aspekcie medycznym, psychologicznym, ekologicznym, ekonomicznym, społecznym i moralnym; zna różnice między antykoncepcją a naturalnym planowaniem rodziny, zapłodnieniem in vitro a naprotechnologią; rozumie, czym jest ciąża i poród oraz jak powinno wyglądać przyjęcie dziecka jako nowego członka rodziny; potrafi wyjaśnić rolę i zadania szkół rodzenia oraz wartość naturalnego karmienia; wie, jak istotne znaczenie, zarówno w aspekcie medycznym, psychologicznym, jak i społecznym ma gotowość członków rodziny na przyjęcie dziecka z niepełnosprawnością; rozumie sytuację rodzin mających trudności z poczęciem dziecka i doświadczających śmierci dziecka przed narodzeniem; wie czym jest adopcja i rodzina zastępcza oraz jakie jest ich znaczenie dla dzieci, rodziców i społeczeństwa.

Fakt, że w obowiązujących podstawach programowych znajdują się liczne treści (wymieniono wyżej tylko przykładowe), wprowadzenie innych treści lub zmiana obowiązujących nie oznacza, że zmiana w tym zakresie nie powinna być rozważana. Jednakże omawiany tu projekt wprowadzenia nowych treści do podstaw programowych od II etapu edukacyjnego **wzwyż nie został przygotowany w prawidłowy sposób, w interdyscyplinarnym, specjalistycznym zespole, po konsultacjach społecznych, ocenie i weryfikacji przez odpowiednio przygotowane do tego osoby**. Świadczą o tym m.in. następujące cechy propozycji:

1. Przedstawiona propozycja nie uwzględnia w żaden sposób głównych założeń podstawy programowej, czyli określenia wiedzy, jaką dziecko/osoba nastoletnia (odpowiednio wg wieku) zdobędzie, jakich nauczy się postaw, jakie wykształci umiejętności/kompetencje w każdej określonej proponowanej tematyce (tematy są na tyle ogólne, jak np. „seksualność człowieka” że nie wiadomo, jakie zagadnienia ma obejmować) na zakończenie realizacji podstawy.
2. W przedstawionej propozycji brakuje również celów kształcenia (np. świadomość swojego ciała, wyrażanie uczuć, akceptacja różnorodności płciowej i seksualnej), warunków i sposobów realizacji tejże podstawy (np. systematyczne uczestnictwo, brak oceny na koniec zajęć, obowiązkowość lub nie, ile godzin w tygodniu lub miesiącu, współpraca z różnymi instytucjami).
3. Można wnioskować, w oparciu o przedstawiony projekt, że postawa programowa będzie oparta na założeniach Standardów Edukacji Seksualnej w Europie WHO, jednak nie zostało to nazwane wprost. W obecnej formie jest to zbyt ogólne i nie w pełni odzwierciedla wyżej wymienione Standardy. Pojęcia "seksualności człowieka", "świadomego rodzicielstwa" są nieostre. Brakuje uszczegółowienia wiedzy i postaw, które będą mogli uzyskać uczniowie i uczennice (np. dotyczące tożsamości seksualnej, tożsamości płciowej, różnorodności relacyjnych, fizjologii dojrzewania, etc).
4. Brakuje również określenia kto dokładnie będzie mógł prowadzić takie zajęcia - wskazane ukończone programu studiów podkreślają raczej drobny wycinek odpowiedniej wiedzy o seksualności człowieka, które oprócz anatomii i fizjologii powinno również obejmować znajomość wpływu kultury, mediów, norm społecznych na podejście i stosunek do seksualności) osoba prowadząca takie zajęcia powinna mieć wszechstronne przygotowanie merytoryczne i móc odnosić się nie tylko do biologicznych elementów seksualności

Warto również podkreślić, że proponowane uzupełnienia podstaw programowych powinny iść w parze z innymi zajęciami proponowanymi w szkole, a jej zagadnienia powinny być spójne i uzupełniające się.

Konkluzja:

Zgadza się z Autorami propozycji, że obecne podstawy programowe II i wyższych etapów edukacyjnych nie spełniają kryteriów nowoczesnej i zgodnej z obecną wiedzą naukową edukacji dot. seksualności człowieka.

Wspieramy pomysł przedstawienia nowych podstaw. Powinny być one jednak przygotowane szczegółowo i precyzyjnie, w oparciu o aktualną wiedzę naukową i potrzeby rozwojowe dziecka (w zależności od wieku), w zespole składającym się z odpowiednio przygotowanych do tego osób i wprowadzone w życie po szerokich konsultacjach społecznych.

dr hab. Barbara Marcinkowska, prof. APS
Przewodnicząca
Konferencji Rektorów Uczelni Pedagogicznych